

Tekst cd Booklet ‘Recommended by Bach’

Bart Jacobs

De orgelbouwers Christoph en diens zoon Heinrich Andreas Contius hebben lang in de schaduw gestaan van andere grote orgelbouwers van hun tijd en dit geheel ten onrechte. Van alle orgelbouwers met wie Bach heeft mee samengewerkt of voor wie hij waardering had, zijn het vooral Godfried Silbermann, Zacharius Hildebrandt en Heinrich Gottfried Trost die dankzij een groot aantal bewaarde orgels het beeld schetsen van achttiende-eeuwse Midden-Duitse orgelbouw. Van de orgelbouwers Contius daarentegen is, naast het orgel van de St. Andreaskirche te Abbenrode (Duitsland), geen enkel instrument in het oorspronkelijke concept bewaard gebleven. Daardoor kregen ze eeuwenlang niet de aandacht die ze verdienen. Toch is het net J. S. Bach die hun werk zeer hoog achtte.

Tussen 1713 en 1716 bouwde **Christoph Contius (1676-1722)**, orgelbouwer te Halle, een nieuw orgel in zijn eigen stad voor de Marktkirche Unser lieben Frauen, waar Friedrich Wilhelm Zachow (1663-1712) tot kort ervoor organist was. Door het plotse overlijden van Zachow raakte **Johann Sebastian Bach (1685-1750)** in 1713 betrokken bij de opvolging en de bouw van dit grote instrument. Met zijn 65 registers, 3 klavieren en pedaal was dit wellicht het grootste orgel dat Bach in die periode tot dan toe bespeelde. Hij kandideerde met succes voor de functie van *Musikdirektor* en organist, maar koos uiteindelijk voor een beter betaalde job aan het hof te Weimar. Zo werd **Gottfried Kirchhoff (1685-1746)**, leerling van Zachow, tot organist van de Marktkirche verkozen, maar J. S. Bach bleef met veel interesse de bouw van dit grote orgel op de voet volgen en werkte in 1716 samen met Johann Kuhnau en Christian Friedrich Rolle mee aan een keuringsverslag. Vermoedelijk leerde hij toen al de jonge Heinrich Andreas Contius kennen, en bleef hij de volgende jaren met vader en zoon in contact.

Heinrich Andreas Contius (1708-1795) zal wellicht als kind in het atelier van zijn vader geholpen hebben, maar omdat die al in 1722 overleed, werd zijn opleiding vroegtijdig afgebroken.. Tussen 1726 en 1737 vinden we Heinrich Andreas als helper werkzaam bij de grote Berlijnse orgelbouwer Joachim Wagner. Hij keerde vermoedelijk in 1737 terug naar Halle, stichtte een gezin en begon er zelfstandig te werken als orgelbouwer. Naast het uitvoeren van herstellingen, bouwde hij vooral kleine en middelgrote instrumenten in Halle en omgeving. Zijn orgel uit 1743 voor de St. Bartholomäuskirche te Halle, zal Johann Sebastian Bach niet ontgaan zijn, maar het is vooral met Bachs oudste zoon, Wilhelm Friedemann, dat hij mettertijd een nauwe band ontwikkelde. **Wilhelm Friedemann Bach (1710-1784)** vestigde zich in 1746 te Halle en volgde Kirchhoff op als organist van het orgel dat Christoph Contius bouwde voor de Marktkirche

In 1749 wendde Johann Gottlieb Graun (1703-1771), op dat ogenblik concertmeester aan het hof te Frederik II in Berlijn, zich tot J. S. Bach met het verzoek om hem een degelijke orgelbouwer aan te bevelen voor een nieuw orgel in de Unterkirche te Frankfurt aan de Oder. Graun gaf Bach de naam op van Zacharias Hildebrandt, een de beste orgelbouwers van die tijd. Uit een brief van Graun – vermoedelijk gericht aan de burgemeester van Frankfurt - a/d Oder – blijkt echter dat Bach Contius had aanbevolen als iemand die nog bekwaamder is dan de befaamde Hildebrandt :

‘[...] der Herr Bach in Leipzig hat mir diesen mann [H.A. Contius] als einen noch habilern als den Hildebrandt recommandirt, und versichert daß ein Hochlöblicher Magistrat, mit seiner Arbeit sehr zu frieden sein würde.’

Hierop begaf Contius jr. zich naar Leipzig. Bach bezorgde hem een aanbevelingsbrief waarin gesteld werd dat het werk van Contius tot het allerbeste diende gerekend te worden van wat de orgelbouw te bieden had; er was niets op aan te merken en er was niets aan te verbeteren.

‘[...] daß gedachten Hernn Cuntzii seine Arbeit in gedachten Orgeln und Instrumenten dergestalt gut und Regelmäßig sey, daß nichts dagegen einzuwenden ist, und nichts mehr zu wünschen wäre...’

De concurrentie was evenwel groot en klaarblijkelijk waren andere orgelbouwers goedkoper en wellicht ook sneller beschikbaar. Zo gebeurde het dat Contius, ondanks Bachs tussenkomst, de opdracht niet kreeg.

In 1759 ontving Contius een brief van de predikant van de St. Jacobikirche te Riga (Letland) met het verzoek een nieuw orgel te leveren. Contius aanvaardde de opdracht en verhuisde met zijn dochter in 1761 naar Riga. Hier was **Johann Gottfried Mützel (1728-1788)** de belangrijkste organist en componist. Mützel had in 1750 J. S. Bach bezocht aan diens sterfbed, raakte sterk bevriend met **Carl Phillip Emanuel Bach (1714-1788)**, musicus aan het hof van Berlijn en bezocht ook **Georg Philipp Telemann (1681-1767)** te Hamburg. Telemann was een vriend van Johann Sebastian en peetvader van diens zoon Carl Phillip Emanuel. Heinrich Contius bleef de rest van zijn leven werkzaam in de Baltische staten en bouwde nieuwe orgels te Riga, Reval (nu Tallinn in Estland) en Libau (nu Liepāja in Letland). In 1780 verhuisde hij zijn orgelbedrijf naar Wolmar (nu Valmiera, eveneens in Letland). Na zijn dood werd het orgelbedrijf voortgezet door zijn schoonzoon Johann Andreas Stein (1752-1821), die reeds sinds 1777 werkzaam was bij hem.

Tussen 1774 en 1779 bouwde Heinrich Contius voor de Hl. Dreifaltigkeitskirche te Libau in een oude orgelkast een nieuw orgel met 38 registers, twee klavieren en pedaal. Samen met enkele frontpijpen en restanten van de orgelkasten in de St. Jacobikirche en de Dom te Riga, is dit helaas het enige werk van hem dat bewaard is gebleven.

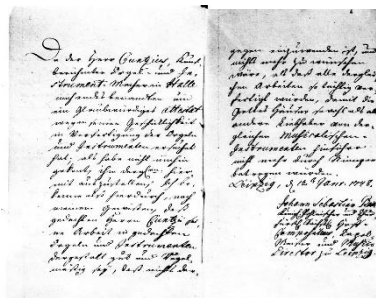
Van dit Letse orgel is het orgel van de Sint-Michielskerk te Leuven een replica naar de toestand van 1779. Het vormt een perfecte illustratie van het gangbare instrumentarium tijdens de laatste jaren van J. S. Bachs leven, van diens tijdgenoten en van de generatie die daarop volgde.

Op het voorliggende programma staat werk van componisten die rechtstreeks gelinkt zijn aan Johann Sebastian Bach en aan de orgels van Christoph en Heinrich Andreas Contius. Hun muziek werd beïnvloed maar ook hoog ingeschat door de Thomascantor uit Leipzig en wordt nu voor het eerst uitgevoerd op een historische accurate nabouw van één van zijn favoriete orgelbouwers.

Muziek, componisten en orgel zijn sterk met elkaar verweven en aanbevolen door J. S. Bach !

Aanbevelingsbrief J. S. Bach, 1748 (Bach's letter of recommendation, 1748)

“Da der Herr Cuntzius, Kunstberühmter Orgel- und Instrument Macher in Halle mich endes benannten um ein Glaubwürdiges attestat wegen seiner Geschicklichkeit in Verfertigung der Orgeln und instrumenten ersuchet hat; als habe nicht umhin gekont, ihm dergleichen hiermit auszustellen; Ich bekenne also hierdurch, nach meinem Gewißen, daß gedachten Herrnn Cuntzii seine Arbeit in gedachten Orgeln und Instrumenten dergestalt gut und Regelmäßig sey, daß nichts dagegen einzuwenden ist, und nichts mehr zu wünschen wäre, als daß alle dergleichen Arbeiten so tüchtig verfertigt würden, damit die Gottes Häuser sowohl als alle andere Liebhaber von dergleichen Musicalischen-Instrumenten hinführo nicht mehr durch Stümper betrogen würden”

(foto: Orgelkunst)

Leipzig, den 12ten Jahr: 1748
Johann Sebastian Bach
Königl. Pohlnischer und Churfürstl.
Sächßischer Hoffcompositeur
Capelmeister und Musicdirector zu Leipzig

De werken

Fantasia and Fughetta in B-flat major, BWV 907

Vermoedelijk componeerde Gottfried Kirchhoff veel kerkmuziek, maar slechts enkele koraalbewerkingen, een praeludium en *L'A.B.C. Musical* (preludes en fuga's in alle toonsoorten), zijn van hem bewaard gebleven. Ook de Fantasia & Fughetta BWV 907, die lang aan J. S. Bach werd toegeschreven, is vermoedelijk van zijn hand, zoals blijkt uit één van de vijf bewaarde gebleven manuscripten

waarin de Bach-leerling Johann Phillip Kirnberger de naam Bach verving door die van Kirchhoff. Dit werk is een *partimento*, of een leidraad voor improvisatie van een klavierstuk. Het staat eenstemmig genoteerd in verschillende sleutels met becijfering voor akkoorden waarmee de speler aan de slag kan. Mogelijk kopieerde Bach dit stuk van Kirchhoff, verbeterde hij het en gebruikte het in zijn lessen waardoor het lang aan hem werd toegeschreven. Een uitvoering op orgel met pedaal werpt een heel ander licht op dit werk en tevens op de manier waarop Bach zou kunnen geïmproviseerd hebben op orgel.

Ciaccona in G minor, BWV 1004/5

De werken voor viool solo vormden reeds in Bachs tijd al de basis van transcripties. Zo bewerkte Bach eigenhandig zijn volledige vioolpartita BWV 1003 voor klavier. Uit bronnen weten we dat Bach zijn oeuvre voor violsolo op een toetseninstrument uitvoerde "*und fügte von Harmonie so viel dazu bey, als er für nötig befand*" (en voegde zoveel harmonie toe als nodig was). De Ciaccona is het vijfde deel uit de vioolpartita BWV 1004/5 en vormt een monument in Bachs oeuvre voor solo-instrument. Het werk is mogelijk ontstaan na het overlijden in 1720 van Bachs eerste vrouw Maria Barbara waarna Bach met 4 jonge kinderen achterbleef. De transcriptie voor klavecimbel in g-klein is van de hand Gustav Leonhardt en diende hier als basis voor een eigen versie voor orgel met twee klavieren en pedaal.

3 Chorale Trios of the Hahn collection, BWV And. i. V.

De koraalbewerkingen uit de collectie van Carl Theodor Hahn (1809-1864) werden in 2007 voor het eerst gepubliceerd in de Neue Bachs Ausgabe IV/10 en werden toegeschreven aan J. S. Bach. Deze technisch veeleisende koraaltrio's in laat achttiende-eeuwse stijl doen de hand van de meester sterk vermoeden, of op z'n minst een ontstaan tijdens compositielessen van Bachs leerlingen onder zijn supervisie. Ze worden hier voorafgegaan door Bachs eigen vierstemmige zetting van de koraalmelodie.

Prelude, Largo and Fugue in F minor, BWV 534 and 1056/2

Over Wilhelm Friedemann Bachs talent op het orgel schreef zijn jongere broer Carl Philipp Emanuel: "*Er konnte unseren Vater er ersetzen, als wir alle zusammengenommen.*" (Hij kon onze vader beter vervangen dan wij allen samen). In tegenstelling tot zijn jongere broers heeft Wilhelm Friedemann zich als scheppend kunstenaar nooit echt aan de invloed van zijn vader weten te ontworstelen. Naast vier reeksen fuga's en zeven koraalbewerkingen is ook de Prelude en Fuge, BWV 534, die lang aan Johann Sebastian werd toegeschreven, van de hand van diens oudste zoon Wilhelm Friedemann. Dit pathetische tweeluik getuigt hoe geniaal Wilhelm Friedemann was als organist. Een bewerking voor orgel van het Largo uit het klavecimbelconcerto BWV 1056 tussen de delen, plaatst vader en zoon naast elkaar.

Andante (from: Flute concerto in G Major, TWV 51:G2)

Dat Bach het werk van zijn vriend Telemann waardeerde, blijkt uit een aantal bewerkingen en afschriften die Bach maakt van diens werk. Dit geldt ook voor de melodie van het Andante uit het Fluitconcert in G groot, TWV 51:G2. Bach nam het thema van Telemann over en werkte het op eigen wijze uit in het Largo uit zijn klavecimbelconcerto BWV 1056 en later in de Sinfonia uit Cantate BWV 156. Een bewerking voor orgel van dit Andante van Telemann vormt een link met Bach enerzijds en geeft een mooie inleiding op het Concerto van Telemann anderzijds.

Concerto per la Chiesa del signor Telemann

De transcriptie voor orgel van dit concerto is van de hand van Johann Gottfried Walther, stadsorganist te Weimar, waar Bach hoforganist en kamermusicus was. Mede onder impuls van de jonge prins Johann Ernst van Weimar, die na een studiereis uit Amsterdam vioolconcerten meebracht van Vivaldi, begonnen beide heren met het maken van transcripties voor klavier van orkestwerk van Italiaanse en Duitse meesters. Bach onderhield in deze periode nauwe collegiale betrekkingen met Georg Philipp Telemann, die toen werkzaam was als hofkapelmeester aan het hof te Eisenach en later peetoom zou worden van zijn tweede zoon Carl Philipp Emanuel. Van Walther zijn koraalbewerkingen en 14 transcripties van orkestwerk bewaard gebleven. Het Concerto per la Chiesa is gebaseerd op een verloren gegaan origineel concerto van Telemann.

Partite diverse sopra Wer nur den lieben Gott lässt walten

Deze partita bevat de BWV nummers 690, 691 691a en 642. Drie koraalbewerkingen zijn van de hand van Johann Sebastian Bach: BWV 690 en 691 stammen uit de *Kirnberger-Sammlung* en het *Klavierbüchlein für Wilhelm Friedemann*; BWV 642 vinden we terug in het *Orgelbüchlein*. Het BWV nummer 691a is een bewerking van BWV 691 door een onbekende componist. Mogelijk was het Carl Philip Emanuel Bach die de partituur van zijn vader gebruikte om het verder uit te breiden met een inleiding en tussenspelen in een ‘modernere’ achttiende eeuwse stijl.

Sonata in D minor (BWV 1020 and H. 542/5)

Carl Philipp Emanuel Bach was bijna dertig jaar klavecijnist aan het hof van Frederik de Grote, wat hem de bijnaam de ‘Berlijnse Bach’ opleverde. Hier raakte hij bevriend met topmusici zoals de violist Johann Gottlieb Graun. Het lukte Carl Philipp Emanuel niet om de plaats van zijn in 1750 overleden vader als cantor-organist aan de Leipziger Thomaskirche over te nemen. In plaats daarvan volgde hij in 1768 zijn peetoom Georg Philipp Telemann op als muziekdirecteur te Hamburg. De Fluitsonate BWV 1020, toegeschreven aan zijn vader, is in werkelijkheid zijn eigen vioolsonate in g-klein. Een transcriptie voor orgel, een kwart lager met slechts enkele vereenvoudigingen voor het pedaal, doet sterk denken aan de 6 triosonates die vader Bach schreef voor zijn oudste zoon Wilhelm Friedemann.

Fantasia in F Major

Johann Gottfried Mützel wordt beschouwd als Bachs laatste leerling. Hij volgde nadien lessen bij Johann Christoph Altnickol te Naumburg en verhuisde in 1753 naar Riga, waar hij dirigent werd van een privé-orkest en vanaf 1767 organist in de St. Petrikirche. Hoewel hij nog drie maanden bij Bach lesvolgde en zelfs aanwezig was aan diens sterfbed, is de invloed van zijn meester nauwelijks merkbaar. In stijl leunt hij veel nauwer aan bij de werken van Carl Philipp Emanuel Bach, met wie hij sterk bevriend geraakte. Mützels fantasieën en koraalbewerkingen zijn een getuige van de nieuwe stromingen in de tweede helft van de achttiende eeuw: De *Empfindsamkeit* en *Sturm und Drang*, waarbij er meer aandacht was voor melodie en individuele expressie, maar ook voor grillige contrasten en onverwachte modulaties.

Het Contius-orgel in de Sint-Michielskerk te Leuven

Het orgel van de Hl. Dreifaltigkeitskirche te Liepāja werd in 1750 gebouwd door Johann Heinrich Joachim en telde oorspronkelijk 36 registers. Omdat het na voltooiing niet voldeed aan de verwachtingen van de kerk, werd de zeer gewaardeerde orgelbouwer Heinrich Andreas Contius ingeschakeld. Hij bouwde tussen 1774 en 1779 een nieuw orgel met 38 registers in de bestaande orgelkast. Het orgel werd nadien uitgebreid door Carl Alexander Herrmann (1877) en Barnim Grüneberg (1885) en was tot op dat moment het grootste mechanische orgel ter wereld. Met zijn vier klavieren en 131 registers is het tot op vandaag in bijna onveranderde staat bewaard gebleven. Het orgel werd in de loop der tijden meermaals geherintoneerd en aangepast aan de noden en de smaak van de tijd, maar nooit zonder respect voor het originele pijpwerk. Ondanks de negentiende-eeuwse ombouw, heeft het orgel daardoor nog steeds een substantiële hoeveelheid historisch Contius-pijpwerk waaronder het integrale front, de gedektpijpen, spitsfluiten, mixturen, diverse tongwerken en houten pijpen. Hiermee bevat het voldoende materiaal om een coherent geheel te reconstrueren.

Onder het beheer van de Contius Foundation werd het orgel van Liepāja historisch-wetenschappelijk nagebouwd naar de toestand van 1779 met materiaal en technieken zoals Contius die gebruikte. Het is een uniek project geworden, want nooit eerder werd een instrument van Heinrich Andreas Contius op zo'n nauwgezette wijze gereconstrueerd.

De eerste bouwfase (2012 – 2016) en een deel van de tweede bouwfase (2016 – 2019) zijn gerealiseerd door Flentrop Orgelbouw BV uit Zaandam (Nederland) en door Joris Potvlieghe, orgel- en clavichordbouwer uit Tollembeek (België). Joris Potvlieghe voltooide de tweede en derde fase (2019 – 2022) en zorgde voor de stemming en de volledige intonatie van het pijpwerk. Het orgel werd geplaatst op een door architect Jan Mannaerts speciaal daartoe ontworpen houten hoogzaal boven het nieuwe portaal. Het Contius-orgel staat zo op precies dezelfde plaats als het voormalige Le Picard-orgel (1804), dat in 1944 bij een bombardement werd vernield.

Het orgel, met zijn 38 registers en 2.172 orgelpijpen, heeft een keur aan achtvoetregisters op beide klavieren en pedaal, rijk gedifferentieerde tongwerken, liefelijke fluitregisters en allerlei kleurrijke registers. De 'Gravität', waar J. S. Bach bijzonder veel belang aan hechtte, vinden we in dit orgel terug in een verscheidenheid aan zestienvoetregisters voor het pedaal. De klank kenmerkt zich door een aanspraak die vriendelijker is en meer elegantie vertoont, en die ook iets ronder en milder is dan de vroegere orgels van Gottfried Silbermann. Daardoor sluit het Contius-orgel goed aan bij de verfijning van de Galante stijl.

De Leuvense Sint-Michielskerk is een van de meest monumentale barokkerken van Europa en werd gebouwd tussen 1650 en 1671. Ze heeft zich sinds 1998 als opdracht gesteld een 'Vredeskerk' te zijn, om de boodschap van vrede in de meest brede zin uit te dragen naar de eigen parochie-gemeenschap en in breder verband. Het Contius-orgel zal deze vredesboodschap mee uitdragen en versterken: tijdens de liturgie, bij concerten, pedagogische activiteiten en diverse projecten.

Dispositie Contius-orgel

Hauptwerk (C-d''')	Oberwerk (C-d''')	Pedal (C-d')
Principal 8	Gedackt 8	"Frontlade"
Bordun 16	Viola da Gamba 8	Principal 16
Füllflöte 8	Quintatöne 8	Octave 8
Gemshorn 8	Principal 4	Gedackt 8
Gedackt 8	Rohrflöte 4	Quinte 6
Octave 4	Nassat 2 2/3	Octave 4
Sptizflöte 4	Octave 2	Waldflöte 2
Flauto traverso 4	Terz 1 3/5	Mixtuur V
Quinte 3	Waldflöte 1	Posaune 8
Octave 2	Mixtuur IV	Clairon 4
Cornetti IV	Schalmey 8	"Hinterlade"
Mixtuur V	Vox Humana 8	Violon 16
Fagot 16		Subbass 16
Trompete 8		Posaune 16

Manualkoppel I + II

Tremulant

a' = 465Hz

Temperament: Neidhardt "Dorf", 1724

Registrations

Fantasia and Fughetta in B-flat major

I+II B16 P8 O4 Q3 Mix
II G8 P4 O2 Mix
Ped S16 O8 O4 Mix Pos16 Pos8

Ciaccona

Bar 1 I P8 Ped S16 O8
Bar 32 II G8 P4 Ped S16 O8 +**O4**
Bar 48 I P8 +**O4**
Bar 64 II G8 P4 +**O2** Ped S16 O8 O4
Bar 76 I P8 O4
Bar 80 I P8 O4 +**O2**
Bar 88 I RH II LH
Bar 120 II G8 P4 O2 +**Mix** Ped S16 O8 O4 +**Pos8**
Bar 132 I G8 O4 Ped S16 O8
Bar 168 II G8 O2 Ped S16 O8 +**O4**
Bar 176 II G8 +**P4** O2 Ped S16 O8
Bar 184 I P8 Ped S16 O8
Bar 188 I P8 +**O4** Ped S16 O8 +**O4**
Bar 192 I P8 O4 +**O2** +**Q3** Ped S16 O8 O4 +**Pos8**
Bar 196 I +**B16** P8 O4 O2 Q3 +**Mix** Ped S16 O8 O4 P8 +**Pos16** +**Mix**
Bar 200 I + **II** G8 P4 O2 +**Mix**
Bar 208 II G8 Vdg8
Bar 224 I G8 Spf4
Bar 240 II G8 Vdg8 +**P4** Ped S16 O8 O4
Bar 248 I P8 G8 Ped S16 O8

Choral O Gott, du frommer Gott

I B16 P8 Cor
II G8 P4 (8va bassa)
Ped S16 O8 G8

Trio super O Gott, du frommer Gott

I O4 Spf4 O2 (8va bassa)
II G8 Rf4 Nas
Ped S16 O8 (bar54: +**Pos8**)

Choral Wir Christenleut habn jetzund Freud

I B16 G8 Fl4
II G8 Rf4 VH8
Ped S16 O8

Trio super Wir Christenleut habn jetzund Freud

I Gh8 Spf4
II Q8 Rf4
Ped S16 O8 (bar 51: +O4)

Choral Was Gott tut, das ist wohlgetan

I P8 O4 Q3 Tr8
II G8 Vdg8 Rf4
Ped S16 O8

Trio super Was Gott tut, das ist wohlgetan

I Ff8 Spf4 O2
II Rf14 O2 (8va bassa)
Ped S16 O8 O4 (bar 49: +C14)

Prelude, BWV 534

I+II B16 Gh8 O4 Q3
II G8 P4 O2 Mix
Ped P16 S16 G8 O8 O4 Pos8

Largo, BWV 1056/2

I O4 Spf4 (8va bassa)
II Rf14 (8va bassa)
Ped S16 G8

Fugue, BWV 534

I+II B16 P8 O4 Q3 Mix Tr8
II G8 P4 O2 Mix
Ped P16 S16 Q6 O8 O4 Mix Pos16 Pos8

Andante (TWV 51:G2/1)

I Ff8 Gh8
II G8
Ped S16 G8

Concerto per la Chiesa: Fuga

I+II Gh8 Q3 Tr8
II G8 P4
Ped V16 O8 O4 Pos16 Pos8

Concerto per la Chiesa: A 2 Tastature

I P8 O4 O2
II G8 Rf4 Nas Sch8
Ped S16 O8 O4

Concerto per la Chiesa: (Grave)

I G8 (bar 52: +B16 +P8 +O4)
II Vdg8 G8 (bar 25: -Vdg8 +R4)
Ped S16 O8 O4

Concerto per la Chiesa: (Allegro)

I Gh8 O4 Fag16
II G8 P4 Wf1 (piano) +**Mix** +**Sch8** -**Wf1** (forte)
Ped S16 O8 O4 Mix Pos8

Partite diverse sopra Wer nur den lieben Gott lässt walten

Choral I P8
Var 1 II G8 Rf4 VH8 I Gh8 Spf4
Var 2 I Spf4
Var 3 I Ff8 O2 II Q8 Ped O8
Var 4 I Ff8 O4 +**O2** +**Q3** Ped S16 O8 +**O4** +**Pos8**

Sonata in D minor, BWV 1020: (Allegro)

I Gh8 Spf4 O4
II G8 P4 Nas
Ped S16 O8 O4

Sonata in D minor, BWV 1020: Adagio

I G8
II Q8
Ped S16 G8

Sonata in D minor, BWV 1020: Allegro

I P8 O4 O2 Q3
II G8 P4 O2 Nas Terz
Ped S16 O8 O4 Wf12

Fantasia in F Major

I+II B16 P8 O4 O2 Q3 Mix (end: +**Tr8** +**Cor** +**Fag16**)
II G8 Rf4 O2 Mix (piano: -**O2** -**Mix**)
Ped V16 Q6 O8 O4 Mix Pos16 Pos8 Cl4 (end: +**P16**)

